

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 27ης Φεβρουαρίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 20 ΣΛΕΕ – Ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Πολίτης της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας – Αίτηση του συζύγου, υπηκόου τρίτης χώρας, για τη χορήγηση προσωρινής άδειας διαμονής – Απόρριψη – Υποχρέωση συντηρήσεως του συζύγου – Έλλειψη επαρκών πόρων του πολίτη της Ένωσης – Υποχρέωση των συζύγων για συμβίωση – Εθνική νομοθεσία και πρακτική – Δυνατότητα πραγματικής απόλαυσης, κατά το ουσιώδες μέρος τους, των δικαιωμάτων που απονέμονται στους πολίτες της Ένωσης – Στέρηση»

Στην υπόθεση C-836/18,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha (ανώτερο δικαστήριο της Καστίλλης-Λα Μάντσα, Ισπανία) με απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 28 Δεκεμβρίου 2018, στο πλαίσιο της δίκης

Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real

κατά

RH,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους E. Regan, πρόεδρο τμήματος, I. Jarukaitis, E. Juhász, M. Pešič και K. Λυκούργου (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Pikamäe

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο RH, εκπροσωπούμενος από τους P. García Valdivieso Manrique και A. Ceballos Cabrillo, abogados,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον S. Jiménez García,
- η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Nymann-Lindegren καθώς και από τις M. Wolff και P. Ngo,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller και R. Kanitz,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. K. Bulterman και τον J. Hoogveld,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις I. Martínez del Peral και E. Montaguti,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 21ης Νοεμβρίου 2019,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 20 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (αντιπροσωπείας της Κυβερνήσεως στην επαρχία της Ciudad Real, Ισπανία) (στο εξής: αντιπροσωπεία της Κυβερνήσεως) και RH σχετικά με την απόρριψη, από την αντιπροσωπεία της Κυβερνήσεως, της αιτήσεως του RH να του χορηγηθεί άδεια διαμονής υπό την ιδιότητα του μέλους της οικογένειας πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 3 της οδηγίας 2004/38/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ 2004, L 158, σ. 77 και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 229, σ. 35), ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία ισχύει για όλους τους πολίτες της Ένωσης οι οποίοι μεταβαίνουν ή διαμένουν σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του οποίου είναι υπήκοοι καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2 σημείο 2 που τους συνοδεύουν ή πηγαίνουν να τους συναντήσουν.»

- 4 Το άρθρο 7 της ως άνω οδηγίας προβλέπει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:

[...]

- β) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της περιόδου παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής, ή,

[...]

δ) είναι μέλη της οικογένειας τα οποία συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν πολίτη της Ένωσης που πληροί τους όρους που αναφέρονται στα στοιχεία α), β) ή γ).

2. Το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, όταν συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν, στο κράτος μέλος υποδοχής, τον πολίτη της Ένωσης και εφόσον ο εν λόγω πολίτης πληροί τους όρους που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχεία α), β) ή γ).»

Το ισπανικό δίκαιο

5 Το άρθρο 32 του Συντάγματος προβλέπει τα εξής:

«1. Ο άνδρας και η γυναίκα έχουν το δικαίωμα να συνάπτουν γάμο υπό πλήρη νομική ισότητα.

2. Ο νόμος ρυθμίζει τις μορφές γάμου, την ηλικία και την ικανότητα σύναψης γάμου, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συζύγων, τις αιτίες διάστασης και λύσης του γάμου και τα αποτελέσματά τους.»

6 Το άρθρο 68 του Código Civil (αστικού κώδικα) ορίζει τα εξής:

«Οι σύζυγοι έχουν υποχρέωση συμβίωσης, αμοιβαίας πίστης και αρωγής. Επίσης οφείλουν να μοιράζονται τις οικιακές ευθύνες καθώς και τη μέριμνα για τους ανιόντες και κατιόντες τους και τα λοιπά εξαρτώμενα από αυτούς πρόσωπα.»

7 Το άρθρο 70 του εν λόγω κώδικα προβλέπει τα εξής:

«Οι σύζυγοι καθορίζουν με κοινή συμφωνία τον τόπο της οικογενειακής στέγης και, σε περίπτωση διαφωνίας τους, αποφαινεται το δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη το συμφέρον της οικογένειας.»

8 Το άρθρο 1 του Real Decreto 240/2007 sobre entrada, libre circulación y residencia en España de ciudadanos de los Estados miembros de la Unión europea y de otros Estados parte en el Acuerdo sobre el Espacio Económico Europeo (βασιλικού διατάγματος 240/2007, σχετικά με την είσοδο, ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή στην Ισπανία πολιτών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των άλλων συμβαλλόμενων στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο κρατών), της 16ης Φεβρουαρίου 2007, όπως ισχύει εν προκειμένω, ορίζει τα εξής:

«1. Το παρόν βασιλικό διάταγμα ρυθμίζει τις προϋποθέσεις για την άσκηση των δικαιωμάτων εισόδου και εξόδου, ελεύθερης κυκλοφορίας, διαμονής, μόνιμης διαμονής και εργασίας στην Ισπανία για τους υπηκόους άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των άλλων συμβαλλόμενων στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο κρατών, καθώς και τους περιορισμούς των προαναφερθέντων δικαιωμάτων για λόγους δημόσιας τάξεως, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας.

2. Το περιεχόμενο του παρόντος βασιλικού διατάγματος δεν θίγει τις διατάξεις των ειδικών νόμων και των διεθνών συνθηκών στις οποίες [το Βασίλειο της Ισπανίας] είναι συμβαλλόμενο μέρος.»

9 Το άρθρο 2 του ως άνω βασιλικού διατάγματος προβλέπει τα εξής:

«Το παρόν βασιλικό διάταγμα εφαρμόζεται επίσης, υπό τους προβλεπόμενους σε αυτό όρους, στα μέλη της οικογένειας υπηκόου άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλου συμβαλλόμενου στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο κράτους, ανεξαρτήτως ιθαγενείας, όταν συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν τον υπήκοο αυτό, τα οποία απαριθμούνται κατωτέρω:

ο/η σύζυγος, υπό την προϋπόθεση ότι δεν έχει χωρήσει συμφωνία ή δήλωση ακύρωσης του γάμου, διαζύγιο ή δικαστικός χωρισμός.

[...]»

10 Το άρθρο 7 του εν λόγω βασιλικού διατάγματος έχει ως εξής:

«1. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης ή υπήκοοι άλλου συμβαλλόμενου στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο κράτους έχουν δικαίωμα διαμονής στην ισπανική επικράτεια για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:

[...]

b) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της περιόδου παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας της Ισπανίας, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στην Ισπανία· ή,

[...]

d) είναι μέλη της οικογένειας τα οποία συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν πολίτη της Ένωσης ή υπήκοο άλλου συμβαλλόμενου στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο κράτους που πληροί τους όρους που αναφέρονται στα στοιχεία a), b) ή c).

2. Το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, όταν συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν στην Ισπανία τον πολίτη της Ένωσης ή τον υπήκοο άλλου συμβαλλόμενου στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο κράτους, εφόσον ο εν λόγω πολίτης ή υπήκοος πληροί τους όρους που αναφέρονται στην παράγραφο 1, στοιχεία a, b ή c.

[...]

7. Όσον αφορά τα επαρκή μέσα διαβίωσης, δεν δύναται να καθοριστεί πάγιο ποσό, αλλά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η προσωπική κατάσταση των υπηκόων του κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του άλλου συμβαλλόμενου στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο κράτους. Εν πάση περιπτώσει, το ποσό αυτό δεν πρέπει να υπερβαίνει το όριο οικονομικών πόρων κάτω του οποίου οι Ισπανοί λαμβάνουν προνοιακές παροχές ή το ύψος της κατώτατης συντάξεως κοινωνικής ασφαλίσεως».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

11 Στις 13 Νοεμβρίου 2015 ο RH, ενήλικος Μαροκινός υπήκοος, συνήψε γάμο, στη Ciudad Real (Ισπανία), με ενήλικη Ισπανίδα υπήκοο η οποία ουδέποτε είχε ασκήσει το δικαίωμά της να κυκλοφορεί ελεύθερα εντός της Ένωσης. Η νομιμότητα του γάμου αυτού ουδέποτε αμφισβητήθηκε. Έκτοτε, οι σύζυγοι συμβιώνουν στη Ciudad Real, συγκατοικώντας με τον πατέρα της Ισπανίδας υπηκόου.

12 Στις 23 Νοεμβρίου 2015 ο RH υπέβαλε αίτηση να του χορηγηθεί προσωρινή άδεια διαμονής ως μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης.

- 13 Στις 20 Ιανουαρίου 2016 η αρμόδια διοικητική αρχή απέρριψε την αίτηση αυτή με την αιτιολογία ότι η σύζυγος του RH δεν είχε αποδείξει ότι πληρούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου 7 του βασιλικού διατάγματος 240/2007. Ειδικότερα, κρίθηκε ότι η σύζυγος του RH δεν είχε αποδείξει ότι διέθετε επαρκείς οικονομικούς πόρους για να συντηρήσει τον σύζυγό της, ενώ, δυνάμει του εν λόγω άρθρου 7, η υποχρέωση να διαθέτει επαρκείς πόρους βάρυνε αποκλειστικώς την ίδια.
- 14 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η αρμόδια διοικητική αρχή δεν εξέτασε καμία άλλη περίπτωση ικανή να επηρεάσει την πραγματική σχέση των συζύγων ούτε ανέλυσε τον αντίκτυπο που θα είχε, για την Ισπανίδα υπήκοο, το γεγονός ότι ο σύζυγός της θα υποχρεούτο να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης. Η εν λόγω αρχή δεν έλαβε υπόψη ούτε το γεγονός ότι ο πατέρας της Ισπανίδας υπηκόου είχε δεσμευτεί να καλύψει τα έξοδα διαμονής του RH στην Ισπανία, ενώ είχαν εξάλλου αποδειχθεί τόσο η προσφορά όσο και τα στοιχεία σχετικά με τους οικονομικούς πόρους του εν λόγω πατέρα της συζύγου του RH.
- 15 Στις 10 Μαρτίου 2016 η αντιπροσωπεία της Κυβερνήσεως επιβεβαίωσε την απόρριψη της αιτήσεως του RH. Αυτός άσκησε ένδικη προσφυγή κατά της ως άνω αποφάσεως ενώπιον του Juzgado de lo Contencioso-Administrativo nº 2 de Ciudad Real (διοικητικού πρωτοδικείου αριθ. 2 της Ciudad Real, Ισπανία).
- 16 Το δικαστήριο αυτό δέχθηκε την προσφυγή του κρίνοντας ότι το άρθρο 7 του βασιλικού διατάγματος 240/2007 δεν είχε εφαρμογή στην περίπτωση του RH, μέλους της οικογένειας Ισπανίδας υπηκόου η οποία δεν έχει ασκήσει το δικαίωμά της ελεύθερης κυκλοφορίας.
- 17 Το Δημόσιο άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 18 Το δικαστήριο αυτό υπογραμμίζει ότι το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία) έχει κρίνει, με απόφαση της 1ης Ιουνίου 2010, ότι το βασιλικό διάταγμα 240/2007 έχει εφαρμογή στους Ισπανούς υπηκόους, ανεξαρτήτως του αν αυτοί έχουν ασκήσει ή όχι το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας στο έδαφος της Ένωσης, καθώς και στα μέλη της οικογένειάς τους που είναι υπήκοοι τρίτων χωρών.
- 19 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο) δεν έλαβε δεόντως υπόψη ότι από το άρθρο 3 της οδηγίας 2004/38 και από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται μόνο στους υπηκόους κράτους μέλους που κυκλοφορούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ακόμη ότι από τη νομολογία του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) προκύπτει ότι το προβλεπόμενο από το βασιλικό διάταγμα 240/2007 καθεστώς οικογενειακής επανένωσης των υπηκόων τρίτων χωρών που είναι μέλη της οικογένειας Ισπανού υπηκόου είναι πλέον το ίδιο με εκείνο που ισχύει για πολίτη της Ένωσης που έχει εγκατασταθεί στην Ισπανία.
- 20 Σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου), στο βασιλικό διάταγμα 240/2007 δεν είχαν συμπεριληφθεί οι προϋποθέσεις του άρθρου 7 της οδηγίας 2004/38 και, ειδικότερα, η προϋπόθεση κατά την οποία ο πολίτης της Ένωσης πρέπει να διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους για τον εαυτό του και τα μέλη της οικογένειάς του ούτως ώστε να μην επιβαρύνει το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας.
- 21 Με νόμο της 20ής Απριλίου 2012, το άρθρο 7 της οδηγίας 2004/38 μεταφέρθηκε τελικά, στο σύνολό του, στο ισπανικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσης να διαθέτει ο ενδιαφερόμενος ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας και επαρκείς οικονομικούς πόρους. Οι προϋποθέσεις αυτές κατέστησαν συνεπώς εφαρμοστέες και στον Ισπανό υπήκοο ο οποίος ουδέποτε έχει ασκήσει το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας και επιθυμεί επανένωση με τα μέλη της οικογένειάς του, υπηκόους τρίτης χώρας. Η εφαρμογή των προϋποθέσεων του άρθρου 7 του βασιλικού διατάγματος 240/2007, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 20ής Απριλίου 2012, στους Ισπανούς υπηκόους που

δεν έχουν ασκήσει το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας κρίθηκε από τη μεταγενέστερη νομολογία του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) ως αποτέλεσμα διατάξεως του εσωτερικού δικαίου, η οποία είναι ανεξάρτητη από την οδηγία 2004/38.

- 22 Πάντως, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται μήπως το άρθρο 20 ΣΛΕΕ αντιτίθεται στην ισπανική πρακτική που επιβάλλει στον Ισπανό υπήκοο ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του να κυκλοφορεί ελεύθερα εντός της Ένωσης να αποδείξει ότι διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους για τον ίδιο και τον ή τη σύζυγό του ούτως ώστε να μην επιβαρύνει το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας. Ειδικότερα, επισημαίνει ότι η πρακτική αυτή του ισπανικού κράτους, που εφαρμόζεται άνευ ετέρου και χωρίς δυνατότητα προσαρμογής σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, θα μπορούσε να αντιβαίνει στο εν λόγω άρθρο 20 αν είχε ως αποτέλεσμα να υποχρεώνεται ο Ισπανός υπήκοος να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης.
- 23 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι τούτο θα μπορούσε να συμβεί λαμβανομένης υπόψη της ισπανικής νομοθεσίας που έχει εφαρμογή στον γάμο. Ειδικότερα, υπογραμμίζει ότι το δικαίωμα συμβίωσης απορρέει από το ελάχιστο περιεχόμενο του άρθρου 32 του Συντάγματος. Επιπλέον, τα άρθρα 68 και 70 του αστικού κώδικα προβλέπουν ότι οι σύζυγοι υποχρεούνται να συμβιώνουν και να καθορίζουν με κοινή συμφωνία τον τόπο της οικογενειακής στέγης. Επομένως, η υποχρέωση συμβίωσης την οποία υπέχουν οι σύζυγοι βάσει του ισπανικού δικαίου διαφέρει από μια απλή απόφαση που λαμβάνεται για λόγους σκοπιμότητας ή ευκολίας.
- 24 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η τήρηση της υποχρέωσης αυτής ενδεχομένως δεν θα ήταν δυνατή αν η νόμιμη διαμονή του υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος είναι σύζυγος του Ισπανού υπηκόου εξηρτάτο από οικονομικά κριτήρια. Η μη αναγνώριση δικαιώματος διαμονής στον σύζυγο θα εξανάγκαζε τον Ισπανό υπήκοο ο οποίος δεν διαθέτει τα μέσα διαβίωσης που απαιτούνται από το άρθρο 7 του βασιλικού διατάγματος 240/2007 να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης, διότι αυτός θα ήταν ο μόνος τρόπος να σεβαστεί και να καταστήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα και την υποχρέωση συμβίωσης που προβλέπονται από το ισπανικό δίκαιο. Για τη συναγωγή ενός τέτοιου συμπεράσματος δεν είναι απαραίτητη η δυνατότητα δικαστικού εξαναγκασμού των συζύγων σε συμβίωση.
- 25 Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, εν πάση περιπτώσει, συνιστά παράβαση του άρθρου 20 ΣΛΕΕ η πρακτική του ισπανικού κράτους να αρνείται άνευ ετέρου την οικογενειακή επανένωση υπηκόου τρίτης χώρας με Ισπανό υπήκοο ο οποίος ουδέποτε άσκησε τα δικαιώματά του ελεύθερης κυκλοφορίας, για τον λόγο και μόνον ότι ο Ισπανός υπήκοος δεν διαθέτει ορισμένο βιοτικό επίπεδο, χωρίς οι αρχές να έχουν εξετάσει αν μεταξύ του πολίτη της Ένωσης και του ως άνω υπηκόου τρίτης χώρας υφίσταται τέτοια σχέση εξάρτησης ώστε, αν δεν αναγνωρισθεί στον δεύτερο παράγωγο δικαίωμα διαμονής, ο εν λόγω πολίτης να εξαναγκαστεί, στην πράξη, να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του.
- 26 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι οι ισπανικές αρχές απέρριψαν την αίτηση του RH αποκλειστικώς για τον λόγο ότι η σύζυγός του δεν διέθετε επαρκείς πόρους, χωρίς να εξετάσουν τις ιδιαίτερες περιστάσεις του εν λόγω γάμου. Συναφώς, το δικαστήριο αυτό απορρίπτει τα επιχειρήματα της Διοικήσεως με τα οποία επικρίνεται η σιωπή της συζύγου του RH όσον αφορά την ύπαρξη τυχόν ιδιαίτερων περιστάσεων. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το ισπανικό κράτος δεν παρέσχε στη σύζυγο του RH τη δυνατότητα να διατυπώσει τις απόψεις της σχετικά με την ενδεχόμενη ύπαρξη σχέσης εξάρτησης μεταξύ της ίδιας και του συζύγου της. Οι αρχές δεν εξέτασαν καν τα δικαιολογητικά περί επαρκών μέσων διαβίωσης του πατέρα της συζύγου του RH, μολονότι αυτός είχε ρητώς προτείνει να αναλάβει τη συντήρηση του συζύγου της θυγατέρας του, πράγμα που αποδεικνύει ότι, στην πράξη, το ισπανικό κράτος, προκειμένου να αρνηθεί να χορηγήσει στον υπήκοο τρίτης χώρας άδεια διαμονής ως μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, στηρίζεται αποκλειστικώς και άνευ ετέρου στην ανεπάρκεια των μέσων διαβίωσης που διαθέτει ο ίδιος ο Ισπανός υπήκοος.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha (ανώτερο δικαστήριο της Καστίλλης-Λα Μάντσα, Ισπανία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνεπάγεται το να απαιτείται από Ισπανό υπήκοο ο οποίος δεν άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 7, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος 240/2007, ως αναγκαία προϋπόθεση για την αναγνώριση, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 2, [του βασιλικού διατάγματος 240/2007], του δικαιώματος διαμονής του ή της συζύγου του που είναι υπήκοος τρίτης χώρας, σε περίπτωση που οι απαιτήσεις αυτές δεν πληρούνται, παράβαση του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, εάν, συνεπεία της αρνήσεως αναγνώρισεως του δικαιώματος αυτού, ο Ισπανός υπήκοος υποχρεώνεται να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του; Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το άρθρο 68 του ισπανικού αστικού κώδικα προβλέπει υποχρέωση συμβίωσης των συζύγων.

2) Εν πάση περιπτώσει και ανεξάρτητα από την απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα, αντιβαίνει στο άρθρο 20 ΣΛΕΕ η πρακτική του ισπανικού κράτους να εφαρμόζει άνευ ετέρου τη ρύθμιση του άρθρου 7 του βασιλικού διατάγματος 240/2007, μη χορηγώντας άδεια διαμονής στο μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης ο οποίος ουδέποτε άσκησε την ελευθερία κυκλοφορίας, για τον λόγο και μόνον ότι ο πολίτης της Ένωσης δεν πληροί τις απαιτήσεις που προβλέπονται στη διάταξη αυτή, χωρίς να εξετάζεται συγκεκριμένα και εξατομικευμένα εάν μεταξύ του εν λόγω πολίτη της Ένωσης και του υπηκόου τρίτης χώρας υφίσταται σχέση εξαρτήσεως τέτοιας φύσεως ώστε, για οποιονδήποτε λόγο και λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων περιστάσεων, σε περίπτωση μη αναγνώρισεως δικαιώματος διαμονής στον υπήκοο τρίτης χώρας, ο πολίτης της Ένωσης δεν θα μπορέσει να χωριστεί από το μέλος της οικογένειάς του από το οποίο εξαρτάται και θα πρέπει να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης; Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να ληφθεί υπόψη η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ άλλων, η απόφαση [της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο) (C-82/16, EU:C:2018:308)].»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

28 Επισημαίνεται καταρχάς ότι από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι αρμόδιες ισπανικές αρχές αρνήθηκαν, επί τη βάση του άρθρου 7 του βασιλικού διατάγματος 240/2007, που μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο το άρθρο 7 της οδηγίας 2004/38, να χορηγήσουν στον RH, Μαροκινό υπήκοο, άδεια διαμονής ως μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης με την αιτιολογία ότι η σύζυγός του, πολίτης της Ένωσης, δεν διέθετε, για την ίδια και τα μέλη της οικογένειάς της, επαρκείς πόρους ούτως ώστε να μην επιβαρύνει το εθνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, χωρίς να λάβουν υπόψη ότι ο πατέρας της εν λόγω συζύγου είχε δηλώσει ότι ήταν διατεθειμένος να συντηρήσει τον RH.

29 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ακόμη ότι η σύζυγός του RH είναι Ισπανίδα υπήκοος η οποία ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά της να κυκλοφορεί ελεύθερα εντός της Ένωσης. Επισημαίνεται ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, ο σύζυγός της, υπήκοος τρίτης χώρας, δεν αντλεί παράγωγο δικαίωμα διαμονής ούτε από την οδηγία 2004/38 ούτε από το άρθρο 21 ΣΛΕΕ [πρβλ. απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 40 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

30 Εντούτοις, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το άρθρο 7 του βασιλικού διατάγματος 240/2007 εφαρμόζεται όχι μόνο επί των αιτήσεων οικογενειακής επανένωσης που υποβάλλονται από υπήκοο τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης έχοντος ασκήσει το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2004/38, αλλά επίσης,

βάσει πάγιας νομολογίας του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου), και επί των αιτήσεων οικογενειακής επανένωσης που υποβάλλονται από υπήκοο τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας Ισπανού υπηκόου ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας.

- 31 Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι χρήσιμο να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου και όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 41 των προτάσεων του, η προϋπόθεση του άρθρου 7 της οδηγίας 2004/38 περί επάρκειας των πόρων έχει την έννοια ότι, μολοντί ο πολίτης της Ένωσης οφείλει να διαθέτει επαρκείς πόρους, εντούτοις το δικαίωμα της Ένωσης δεν προβλέπει καμία απαίτηση σχετικά με την προέλευση των πόρων αυτών, τους οποίους θα μπορούσε να παρέχει, μεταξύ άλλων, ένα μέλος της οικογένειας του εν λόγω πολίτη (πρβλ. αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 2004, Zhu και Chen, C-200/02, EU:C:2004:639, σκέψεις 30 έως 33, καθώς και της 2ας Οκτωβρίου 2019, Bajratari, C-93/18, EU:C:2019:809, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 32 Με το δεύτερο ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξεταστεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να απορρίψει αίτηση οικογενειακής επανένωσης υποβληθείσα από υπήκοο τρίτης χώρας, σύζυγο πολίτη της Ένωσης ο οποίος είναι υπήκοος του κράτους μέλους αυτού και ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, για τον λόγο και μόνον ότι ο ως άνω πολίτης της Ένωσης δεν διαθέτει, για τον εαυτό του και τον ή τη σύζυγό του, επαρκείς πόρους ούτως ώστε να μην επιβαρύνει το εθνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, χωρίς να έχει εξεταστεί αν μεταξύ του ως άνω πολίτη της Ένωσης και του ή της συζύγου του υφίσταται σχέση εξάρτησης τέτοιας φύσεως ώστε, αν δεν αναγνωριζόταν στον δεύτερο παράγωγο δικαίωμα διαμονής, ο εν λόγω πολίτης της Ένωσης θα εξαναγκαζόταν να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του, στερούμενος συνεπώς τη δυνατότητα να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που του παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.
- 33 Κατά πρώτον, υπογραμμίζεται ότι το δικαίωμα της Ένωσης δεν εφαρμόζεται καταρχήν σε αίτηση οικογενειακής επανένωσης υπηκόου τρίτης χώρας με μέλος της οικογένειάς του, υπήκοο κράτους μέλους ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, και ότι επομένως δεν αντιτίθεται καταρχήν σε νομοθεσία κράτους μέλους που εξαρτά μια τέτοια οικογενειακή επανένωση από προϋπόθεση περί ύπαρξης επαρκών πόρων όπως αυτή που περιγράφεται στην προηγούμενη σκέψη.
- 34 Επισημαίνεται πάντως, κατά δεύτερον, ότι η συστηματική επιβολή, χωρίς καμία εξαίρεση, μιας τέτοιας προϋπόθεσης ενδέχεται να θίγει το παράγωγο δικαίωμα διαμονής που πρέπει να αναγνωρίζεται, σε όλως ειδικές περιπτώσεις, δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, στον υπήκοο τρίτης χώρας που είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης.
- 35 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 20 ΣΛΕΕ απονέμει σε κάθε πρόσωπο που είναι υπήκοος κράτους μέλους την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, η οποία τείνει να αποτελέσει τη θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 47 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 36 Η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το θεμελιώδες και ατομικό δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που επιβάλλονται από τη Συνθήκη και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 48 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

- 37 Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ αποκλείει εθνικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων που δεν αναγνωρίζουν το δικαίωμα διαμονής των μελών της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα να στερούν τους πολίτες της Ένωσης από τη δυνατότητα να απολαύσουν πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που τους παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 49 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 38 Αντιθέτως, οι διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την ιθαγένεια της Ένωσης δεν παρέχουν αυτοτελές δικαίωμα στους υπηκόους τρίτων χωρών. Ειδικότερα, τα δικαιώματα που ενδεχομένως αναγνωρίζονται στους υπηκόους τρίτων χωρών δεν αποτελούν ίδια δικαιώματα των εν λόγω υπηκόων αλλά παράγωγα δικαιώματα εκπορευόμενα από τα δικαιώματα του πολίτη της Ένωσης. Ο σκοπός και η δικαιολόγηση των εν λόγω παράγωγων δικαιωμάτων ερείδονται στη διαπίστωση ότι η άρνηση αναγνώρισής τους δύναται να θίξει, μεταξύ άλλων, την ελευθερία κυκλοφορίας του πολίτη της Ένωσης [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 50 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 39 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ότι υφίστανται όλως ειδικές περιπτώσεις στις οποίες, μολονότι το σχετικό με το δικαίωμα διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών παράγωγο δίκαιο δεν τυγχάνει εφαρμογής και ο ενδιαφερόμενος πολίτης της Ένωσης δεν έχει κάνει χρήση του δικαιώματός του ελεύθερης κυκλοφορίας, επιβάλλεται η αναγνώριση δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας του εν λόγω πολίτη, καθώς η πρακτική αποτελεσματικότητα της ιθαγένειας της Ένωσης θα καταλυόταν αν, συνεπεία της μη αναγνώρισεως ενός τέτοιου δικαιώματος, ο εν λόγω πολίτης αναγκαζόταν εκ των πραγμάτων να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του, στερούμενος, ως εκ τούτου, τη δυνατότητα να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που του παρέχει η ιδιότητα αυτή [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 51].
- 40 Εντούτοις, η άρνηση αναγνώρισεως δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας είναι ικανή να θίξει την πρακτική αποτελεσματικότητα της ιθαγένειας της Ένωσης μόνον σε περίπτωση κατά την οποία μεταξύ του εν λόγω υπηκόου τρίτης χώρας και του πολίτη της Ένωσης που είναι μέλος της οικογένειάς του υφίσταται σχέση εξάρτησης τέτοιας φύσεως ώστε ο πολίτης της Ένωσης να εξαναγκάζεται να συνοδεύσει τον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας και να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 52 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 41 Κατά συνέπεια, ο υπήκοος τρίτης χώρας δεν έχει αξίωση να του αναγνωριστεί παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ παρά μόνον αν, σε περίπτωση μη αναγνώρισεως τέτοιου δικαιώματος διαμονής, τόσο ο ίδιος όσο και ο πολίτης της Ένωσης που είναι μέλος της οικογένειάς του θα εξαναγκάζονταν να εγκαταλείψουν το έδαφος της Ένωσης. Επομένως, η αναγνώριση ενός τέτοιου παράγωγου δικαιώματος διαμονής είναι δυνατή μόνον όταν ο υπήκοος τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, δεν πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για να αποκτήσει, βάσει άλλων διατάξεων και ιδίως βάσει της ισχύουσας για την οικογενειακή επανένωση εθνικής νομοθεσίας, δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου ο εν λόγω πολίτης είναι υπήκοος.
- 42 Πάντως, άπαξ και διαπιστωθεί ότι ουδέν δικαίωμα διαμονής, βάσει του εθνικού δικαίου ή του παραγώγου δικαίου της Ένωσης, δύναται να απονεμηθεί στον υπήκοο τρίτης χώρας που είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, το γεγονός ότι μεταξύ του ως άνω υπηκόου και του ως άνω πολίτη της Ένωσης υφίσταται τέτοια σχέση εξάρτησης ώστε ο εν λόγω πολίτης της Ένωσης να εξαναγκάζεται να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του, σε περίπτωση αποπομπής εκτός του εν λόγω εδάφους του μέλους της οικογένειάς του που είναι υπήκοος τρίτης χώρας, συνεπάγεται ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ υποχρεώνει καταρχήν το οικείο κράτος μέλος να αναγνωρίσει στον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας παράγωγο δικαίωμα διαμονής.

- 43 Τούτου δοθέντος, πρέπει ακόμη, κατά τρίτον, να επισημανθεί ότι το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι το παράγωγο δικαίωμα διαμονής που απορρέει από το άρθρο 20 ΣΛΕΕ δεν είναι απόλυτο, δεδομένου ότι τα κράτη μέλη μπορούν να αρνηθούν να το αναγνωρίσουν υπό ορισμένες ιδιαίτερες περιστάσεις.
- 44 Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το ως άνω άρθρο 20 ΣΛΕΕ δεν θίγει τη δυνατότητα των κρατών μελών να επικαλούνται εξαίρεση από το εν λόγω παράγωγο δικαίωμα διαμονής αναγόμενη, μεταξύ άλλων, σε λόγους τηρήσεως της δημόσιας τάξεως και διαφυλάξεως της δημόσιας ασφάλειας (αποφάσεις της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, CS, C-304/14, EU:C:2016:674, σκέψη 36, και της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψη 81).
- 45 Κατά συνέπεια, η άρνηση αναγνώρισεως δικαιώματος διαμονής σε μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, υπήκοο τρίτης χώρας, η οποία θα θεμελιωνόταν στην ύπαρξη πραγματικής, ενεστώσας και αρκούντως σοβαρής απειλής για τη δημόσια τάξη ή τη δημόσια ασφάλεια, λαμβανομένων υπόψη ιδίως των ποινικών αδικημάτων που έχει διαπράξει ο εν λόγω υπήκοος τρίτης χώρας, θα ήταν σύμφωνη με το δικαίωμα της Ένωσης, ακόμη και αν συνεπαγόταν την υποχρέωση του πολίτη της Ένωσης που είναι μέλος της οικογένειάς του να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 92 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 46 Πρέπει συνεπώς να εξεταστεί αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ επιτρέπει, κατά τον ίδιο τρόπο, στα κράτη μέλη να θεσπίσουν εξαίρεση από το παράγωγο δικαίωμα διαμονής που καθιερώνει το άρθρο αυτό, η οποία να συνδέεται με απαίτηση να διαθέτει ο πολίτης της Ένωσης επαρκείς πόρους.
- 47 Συναφώς, υπογραμμίζεται ότι κατά την αξιολόγηση εξαιρέσεως από το παράγωγο δικαίωμα διαμονής που απορρέει από το άρθρο 20 ΣΛΕΕ πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (αποφάσεις της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, CS, C-304/14, EU:C:2016:674, σκέψη 36, και της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψη 81), καθώς και, γενικότερα, η αρχή της αναλογικότητας, ως γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης.
- 48 Πλην όμως η μη αναγνώριση στον υπήκοο τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, παράγωγου δικαιώματος διαμονής στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου ο πολίτης αυτός είναι υπήκοος για τον λόγο και μόνον ότι ο δεύτερος δεν διαθέτει επαρκείς πόρους, παρά την ύπαρξη, μεταξύ του εν λόγω πολίτη και του ως άνω υπηκόου τρίτης χώρας, σχέσης εξάρτησης όπως περιγράφεται στη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως, θα συνιστούσε πλήγμα για τη δυνατότητα πραγματικής απόλαυσης, κατά το ουσιώδες μέρος τους, των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, το οποίο θα ήταν δυσανάλογο προς τον σκοπό που επιδιώκεται από μια τέτοια σχετική με τους πόρους προϋπόθεση, ήτοι την προστασία των δημόσιων οικονομικών του οικείου κράτους μέλους. Ειδικότερα, ένας τέτοιος αμιγώς οικονομικός σκοπός διαφέρει θεμελιωδώς από τον σκοπό διατηρήσεως της δημόσιας τάξεως και διαφυλάξεως της δημόσιας ασφάλειας και δεν μπορεί να δικαιολογήσει τόσο σοβαρά πλήγματα για τη δυνατότητα πραγματικής απόλαυσης, κατά το ουσιώδες μέρος τους, των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.
- 49 Επομένως, όταν υφίσταται σχέση εξάρτησης, κατά την έννοια της σκέψεως 39 της παρούσας αποφάσεως, μεταξύ ενός πολίτη της Ένωσης και του υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος είναι μέλος της οικογένειάς του, το άρθρο 20 ΣΛΕΕ δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να προβλέψει εξαίρεση από το παράγωγο δικαίωμα διαμονής που το άρθρο αυτό αναγνωρίζει στον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας, για τον λόγο και μόνον ότι ο ως άνω πολίτης της Ένωσης δεν διαθέτει επαρκείς πόρους.
- 50 Συνεπώς, όπως επισήμανε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 66 των προτάσεών του, η υποχρέωση που επιβάλλεται στον πολίτη της Ένωσης να διαθέτει επαρκείς πόρους για τον εαυτό του και το μέλος της οικογένειάς του που είναι υπήκοος τρίτης χώρας είναι ικανή να υπονομεύσει την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 20 ΣΛΕΕ αν έχει ως αποτέλεσμα να υποχρεώνεται ο εν

λόγω υπήκοος τρίτης χώρας να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του και, λόγω της ύπαρξης σχέσης εξάρτησης μεταξύ του ως άνω υπηκόου τρίτης χώρας και του πολίτη της Ένωσης, ο δεύτερος να εξαναγκάζεται, στην πράξη, να τον συνοδεύσει και επομένως να εγκαταλείψει και αυτός το έδαφος της Ένωσης.

- 51 Όσον αφορά, κατά τέταρτον, τους διαδικαστικούς κανόνες σύμφωνα με τους οποίους, στο πλαίσιο αιτήσεως χορηγήσεως άδειας διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης, ο υπήκοος τρίτης χώρας δύναται να επικαλεστεί την ύπαρξη παράγωγου δικαιώματος δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, καίτοι στα κράτη μέλη εναπόκειται, βεβαίως, να καθορίσουν τους κανόνες εφαρμογής του παράγωγου δικαιώματος διαμονής το οποίο, στις όλως ειδικές περιπτώσεις που μνημονεύονται στη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να αναγνωρίζεται στον υπήκοο τρίτης χώρας δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, ωστόσο, γεγονός παραμένει ότι οι ως άνω διαδικαστικοί κανόνες δεν πρέπει να υπονομεύουν την πρακτική αποτελεσματικότητα του εν λόγω άρθρου 20 [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 54].
- 52 Επομένως, μολονότι οι εθνικές αρχές δεν υποχρεούνται να εξετάζουν συστηματικά και με δική τους πρωτοβουλία την ύπαρξη σχέσης εξάρτησης, υπό την έννοια του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι ο ενδιαφερόμενος οφείλει να προσκομίσει τα στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να κριθεί αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, εντούτοις η πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου αυτού θα υπονομευόταν αν ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο πολίτης της Ένωσης που είναι μέλος της οικογένειάς του εμποδίζονταν να επικαλεστούν τα στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να κριθεί αν υφίσταται μεταξύ τους σχέση εξάρτησης κατά την έννοια του άρθρου 20 ΣΛΕΕ (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ., C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψεις 75 και 76).
- 53 Συνεπώς, όταν υπήκοος τρίτης χώρας υποβάλλει στην αρμόδια εθνική αρχή αίτηση αναγνώρισεως δικαιώματος διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης με πολίτη της Ένωσης, υπήκοο του οικείου κράτους μέλους, η αρχή αυτή δεν μπορεί να απορρίψει άνευ ετέρου την αίτηση αυτή για τον λόγο και μόνον ότι ο ως άνω πολίτης της Ένωσης δεν διαθέτει επαρκείς πόρους. Αντιθέτως, η εν λόγω αρχή οφείλει να εκτιμήσει, βάσει των στοιχείων τα οποία θα πρέπει να μπορούν ελεύθερα να της προσκομίσουν ο ενδιαφερόμενος υπήκοος τρίτης χώρας και ο ενδιαφερόμενος πολίτης της Ένωσης και πραγματοποιώντας, εφόσον είναι αναγκαίο, τις απαραίτητες έρευνες, κατά πόσον υφίσταται, μεταξύ των δύο αυτών προσώπων, σχέση εξάρτησης όπως περιγράφεται στη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως, με αποτέλεσμα να πρέπει καταρχήν να αναγνωριστεί παράγωγο δικαίωμα διαμονής στον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας, δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ., C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψεις 75 έως 77).
- 54 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να απορρίψει αίτηση οικογενειακής επανένωσης υποβληθείσα από υπήκοο τρίτης χώρας, σύζυγο πολίτη της Ένωσης ο οποίος είναι υπήκοος του κράτους μέλους αυτού και ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, για τον λόγο και μόνον ότι ο ως άνω πολίτης της Ένωσης δεν διαθέτει, για τον εαυτό του και τον ή τη σύζυγό του, επαρκείς πόρους ούτως ώστε να μην επιβαρύνει το εθνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, χωρίς να έχει εξεταστεί αν μεταξύ του ως άνω πολίτη της Ένωσης και του ή της συζύγου του υφίσταται σχέση εξάρτησης τέτοιας φύσεως ώστε, αν δεν αναγνωριζόταν στον δεύτερο παράγωγο δικαίωμα διαμονής, ο εν λόγω πολίτης της Ένωσης θα εξαναγκαζόταν να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης στο σύνολό του, στερούμενος συνεπώς τη δυνατότητα να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που του παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 55 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι υφίσταται σχέση εξάρτησης, ικανή να δικαιολογήσει την αναγνώριση παράγωγου δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου αυτού, για τον λόγο και μόνον ότι ο ενήλικος υπήκοος κράτους μέλους, ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, και ο ενήλικος ή η ενήλικη σύζυγός του, υπήκοος τρίτης χώρας, οφείλουν να συμβιώνουν, βάσει των υποχρεώσεων που απορρέουν από τον γάμο σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους του οποίου ο πολίτης της Ένωσης είναι υπήκοος.
- 56 Υπενθυμίζεται, πρώτον, ότι, σε αντίθεση με ό,τι ισχύει στην περίπτωση των ανηλίκων και μάλιστα, κατά μείζονα λόγο, όταν πρόκειται για μικρής ηλικίας παιδιά, ένας ενήλικας είναι, καταρχήν, σε θέση να ζει ανεξάρτητα από τα μέλη της οικογένειάς του. Επομένως, η αναγνώριση της ύπαρξης, μεταξύ δύο ενηλίκων, μελών της ίδιας οικογένειας, σχέσης εξάρτησης ικανής να θεμελιώσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ είναι δυνατή μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις στις οποίες, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των σχετικών περιστάσεων, ο ενδιαφερόμενος δεν θα μπορούσε επ' ουδενί να απομακρυνθεί από το μέλος της οικογένειάς του από το οποίο εξαρτάται [πρβλ. απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 65].
- 57 Δεύτερον, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επίσης ότι το γεγονός και μόνον ότι θα ήταν ευκαίιο για έναν υπήκοο κράτους μέλους, για οικονομικούς λόγους ή προς τον σκοπό διατηρήσεως της συνοχής της οικογένειας εντός του εδάφους της Ένωσης, να μπορούν τα μέλη της οικογένειάς του που δεν έχουν την υπηκοότητα κράτους μέλους να διαμείνουν μαζί του στο έδαφος της Ένωσης δεν αρκεί, αφεαυτού, για να γίνει δεκτό ότι ο πολίτης της Ένωσης θα αναγκαστεί, σε περίπτωση μη αναγνωρίσεως του εν λόγω δικαιώματος διαμονής, να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 74 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 58 Επομένως, η ύπαρξη οικογενειακού δεσμού, είτε βιολογικής είτε νομικής φύσεως, μεταξύ του πολίτη της Ένωσης και του μέλους της οικογένειάς του, υπηκόου τρίτης χώρας, δεν αρκεί για να δικαιολογήσει την αναγνώριση, δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, παράγωγου δικαιώματος διαμονής του εν λόγω μέλους της οικογένειας στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου ο πολίτης της Ένωσης είναι υπήκοος [πρβλ. απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 75].
- 59 Τρίτον, το Δικαστήριο έχει επίσης διαπιστώσει ότι σύμφωνα με αρχή του διεθνούς δικαίου, η οποία επιβεβαιώνεται στο άρθρο 3 του πρωτοκόλλου αριθ. 4 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και την οποία το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορεί να μη λαμβάνει δεόντως υπόψη στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να αρνούνται στους υπηκόους τους το δικαίωμα εισόδου και διαμονής για οποιονδήποτε λόγο στο έδαφός τους.
- 60 Εφόσον επομένως αναγνωρίζεται στους υπηκόους κράτους μέλους μη υποκείμενο σε προϋποθέσεις δικαίωμα διαμονής στο έδαφός του (απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2017, Lounes, C-165/16, EU:C:2017:862, σκέψη 37), το κράτος μέλος δεν θα μπορούσε νομίμως να υποχρεώσει έναν από τους υπηκόους του να εγκαταλείψει το έδαφός του, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να τηρήσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον γάμο του, χωρίς να παραβιάζει την αρχή του διεθνούς δικαίου που υπενθυμίζεται στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως.
- 61 Συνεπώς, ακόμη και αν υποθεθεί ότι, όπως υποστηρίζει το αιτούν δικαστήριο σχετικά με το ισπανικό δίκαιο, οι κανόνες κράτους μέλους σχετικά με τον γάμο υποχρεώνουν τον υπήκοο του κράτους μέλους αυτού και τον ή την σύζυγό του να συμβιώνουν, μια τέτοια υποχρέωση ουδέποτε θα ήταν, εντούτοις, δυνατόν να επαχθεί νομικό εξαναγκασμό του υπηκόου αυτού να εγκαταλείψει το έδαφος

της Ένωσης, έστω και αν στον ή στη σύζυγό του, υπήκοο τρίτης χώρας, δεν εχορηγείτο άδεια διαμονής στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, μια τέτοια νόμιμη υποχρέωση των συζύγων για συμβίωση δεν αρκεί, αφεαυτής, για να αποδείξει την ύπαρξη μεταξύ τους σχέσης εξάρτησης τέτοιας φύσεως, ώστε να υποχρεώνει τον ως άνω πολίτη της Ένωσης, σε περίπτωση αποπομπής του ή της συζύγου του εκτός του εδάφους της Ένωσης, να τον (την) συνοδεύσει και επομένως να εγκαταλείψει και αυτός το έδαφος της Ένωσης.

- 62 Εν πάση περιπτώσει, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η απορρέουσα από το ισπανικό δίκαιο υποχρέωση των συζύγων για συμβίωση δεν είναι δικαστικώς εκτελεστή.
- 63 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν υφίσταται σχέση εξάρτησης, ικανή να δικαιολογήσει την αναγνώριση παράγωγου δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου αυτού, για τον λόγο και μόνον ότι ο ενήλικος υπήκοος κράτους μέλους, ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, και ο ενήλικος ή η ενήλικη σύζυγός του, υπήκοος τρίτης χώρας, οφείλουν να συμβιώνουν, βάσει των υποχρεώσεων που απορρέουν από τον γάμο σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους του οποίου ο πολίτης της Ένωσης είναι υπήκοος.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 64 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπιπτόντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να απορρίψει αίτηση οικογενειακής επανένωσης υποβληθείσα από υπήκοο τρίτης χώρας, σύζυγο πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος είναι υπήκοος του κράτους μέλους αυτού και ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, για τον λόγο και μόνον ότι ο ως άνω πολίτης της Ένωσης δεν διαθέτει, για τον εαυτό του και τον ή τη σύζυγό του, επαρκείς πόρους ούτως ώστε να μην επιβαρύνει το εθνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, χωρίς να έχει εξεταστεί αν μεταξύ του ως άνω πολίτη της Ένωσης και του ή της συζύγου του υφίσταται σχέση εξάρτησης τέτοιας φύσεως ώστε, αν δεν αναγνωριζόταν στον δεύτερο παράγωγο δικαίωμα διαμονής, ο εν λόγω πολίτης της Ένωσης θα εξαναγκαζόταν να εγκαταλείψει το έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο σύνολό του, στερούμενος συνεπώς τη δυνατότητα να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που του παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης.
- 2) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν υφίσταται σχέση εξάρτησης, ικανή να δικαιολογήσει την αναγνώριση παράγωγου δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου αυτού, για τον λόγο και μόνον ότι ο ενήλικος υπήκοος κράτους μέλους, ο οποίος ουδέποτε άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας, και ο ενήλικος ή η ενήλικη σύζυγός του, υπήκοος τρίτης χώρας, οφείλουν να συμβιώνουν, βάσει των υποχρεώσεων που απορρέουν από τον γάμο σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους του οποίου ο πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι υπήκοος.

(υπογραφές)